

Тарас Батюк

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

кандидат історичних наук, доцент (Україна)

e-mail: tbatyuk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4159-5226>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/C-1506-2019>

Мирон Кордуба та Михайло Грушевський: спроба реконструкції інтелектуальних взаємин на зламі XIX-XX століть

Анотація. Метою статті є реконструкція інтелектуальних взаємин М. Кордуби та М. Грушевського, що мали важливий вплив на поступ української історіографії кінця XIX – початку XX ст. **Методологія дослідження** спирається на традиційне для історіографічних праць поєднання принципів (історизму й об'єктивності) і методів (загальнонаукових та спеціально-історичних) наукової праці. **Наукова новизна** статті полягає у спробі комплексного відтворення творчих контактів М. Кордуби та М. Грушевського протягом 1894-1914 рр. **Висновки.** Інтелектуальні взаємини М. Грушевського та М. Кордуби були надзвичайно насиченими протягом кінця XIX – початку XX ст. Тон цьому своєрідному діалогу задавав, зрозуміло, львівський професор, який став справжнім наставником для початкуючого вченого на шляху оволодіння секретами історичного фаху. Так, саме під керівництвом М. Грушевського М. Кордуба виробляв власну дослідницьку культуру; за його ініціативи та сприяння формував навички наукового рецензента та археографа. Зрештою, під впливом інтелектуальної харизми вчителя молодий учений зростає як свідомий своїх завдань український інтелігент. Втім, демократична постава М. Грушевського у спілкуванні з молоддю уможливила й певні зворотні інтелектуальні впливи. Вони, приміром, позначилися на намаганні М. Кордуби звернути вчителю увагу на евристичні можливості методологічних моделей, що їх пропонувала тогочасна історіографічна мода. Підсумком такого інтелектуального взаємозбагачення та фахової кооперації стала динамічна модернізація української гуманістики на початку XX ст., в якій досліджувані нами історики брали найактивнішу участь.

Ключові слова: М. Кордуба, М. Грушевський, інтелектуальні взаємини, львівська історична школа.

Постановка проблеми. В сучасній кордубіані ім'я Михайла Грушевського згадується доволі часто при реконструкції численних сюжетів інтелектуальної біографії визначного галицького дослідника. Зрештою, початок такої традиції до певної міри поклав сам М. Кордуба, котрий у багатьох текстах дослідницького та, особливо, мемуарного характеру, писав про чималий вплив на своє світосприйняття харизми творця львівської історичної школи. На жаль, подальша кордубознавча історіографія фактично облюбувала лише один дослідницький сюжет, хоча розлога джерельна база уможливлювала реконструкцію значного ширшого кола проблем. Йдеться про багаторазове та всебічне опрацювання проблеми грушевськознавчих студій М. Кордуби. Не відкидаючи важливість з'ясування цього аспекту рецептивної історіографії, відзначимо, що він фактично затулює інші важливі дослідницькі перспективи. У нашій статті хочемо привернути увагу колег до багатовимірної проблеми впливу М. Грушевського на становлення та формування Кордуби-інтелектуала. При цьому ми зосередимося на періоді їхніх найбільш інтенсивних контактів протягом 1894-1914 рр.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Джерельна база нашого дослідження містить різнопланові тексти. Найбільш інформативним джерелом для нас виступає взаємне листування М. Кордуби та М. Грушевського, опубліковане на взірцевому археографічному рівні Олегом Купчинським [Купчинський, 2016]. Надзвичайно корисними, у розрізі завдань нашого дослідження, є також численні грушевськознавчі праці М. Кордуби, сповнені чималою кількістю мемуарних сюжетів. Зрештою, згадаємо про низку опублікованих діловодних документів, наприклад, каталог студентів М. Грушевського філософського факультету Львівського університету [Тельвак, 2021].

Проблематики інтелектуальних контактів М. Кордуби та М. Грушевського у тій чи іншій мірі торкалися більшість дослідників його творчості. Втім, як згадувалося вище, така увага здебільшого фокусувалася на рецептивному аспекті проблеми, тобто на грушевськіані галицького історика. Найбільше досліджуваного нами питання торкалися у своїх працях Олег

Піх [Піх, 2012 : 10-18], Віталій і Вікторія Тельваки [Тельвак & Тельвак, 2018] та Юрій Поліщук [Поліщук, 2019 : 130-155]. Чимало на цю тему йдеться у монографії про львівську історичну школу М. Грушевського Віталія Тельвака і Василя Педича [Тельвак & Педич, 2016 : 54-142]. Втім, згадані дослідники фокусувалися здебільшого на внеску М. Кордуби до осмислення феномену автора «Історії України-Руси», оминаючи увагою інтелектуальні взаємини вчителя та учня. Цим і зумовлена актуальність теми нашої розвідки.

Метою статті є реконструкція інтелектуальних взаємин М. Кордуби та М. Грушевського, що мали важливий вплив на поступ української історіографії кінця XIX – початку XX ст.

Виклад основного матеріалу. Про М. Грушевського М. Кордуба дізнався, вочевидь, задовго до їхнього особистого знайомства. Адже вступивши до Львівського університету в 1893 р. молодий історик, подібно до інших галицьких українців, добре знав про оголошений конкурс на заміщення вакантної посади професора другої кафедри всесвітньої історії з особливим оглядом на історію Східної Європи, що по суті мала бути першою в анналах нашої культури університетською кафедрою історії України. Знав він також, що вибрана з професорів філософського факультету комісія віддала перевагу М. Грушевському, якого цар і затвердив своїм рескриптом у квітні 1894 р. Відтоді українська студуюча молодь Львова з нетерпінням очікувала на приїзд найкращого вихованця київської школи Володимира Антоновича, щоб під його керівництвом фахово вивчати рідне минуле, адже до того часу українська історія як самостійний курс не викладалася. Як засвідчили подальші події, подібні очікування мав і М. Кордуба.

Особисто молодого професора та його майбутнього вихованця доля звела восени 1894 р. в оселі Олександра та Євгенії Барвінських, що її племінником і був М. Кордуба. Про цю знакову для себе подію 17 жовтня 1894 р. історик в деталях згадував через багато років: «Перше враження особи зовсім не відповідало образу, який витворився в моїй уяві. Низький, худощавий, з незвичайно буйною бородою, Грушевський з виду зовсім не подобав на ті типи університетських професорів, які я привик зустрічати на львівському терені. Мене представили професорови як його майбутнього ученика та вже сам титул «товаришу», з яким він до мене звернувся, звучав для мене з уст університетського професора непривично й бентежив мене» [Кордуба, 1916 : 795].

Приїзд М. Грушевського до Львова став визначною подією в інтелектуальному житті галицького краю. Історик вважався амбасадором Наддніпрянської України, що прибув з важливою місією модернізації всіх сфер культурного життя наддністрянської громади. З особливим завзяттям на появу М. Грушевського відреагувала молодь, слушно вважаючи, що він у першу чергу прийшов заради неї. М. Кордуба так передав цей піднесений настрій: «На виклади Грушевського записалося все, що причислялося до українства на університеті, отже не тільки студенти філософського факультету різних груп, але й правники й теологи – і йому прийшлося викладати у найбільшій залі» [Кордуба, 1916 : 795].

Подібно до інших своїх колег по Львівському університету, початкуючий історик також записався на всі предмети, що їх запропонував новоприбулий професор. Як свідчить деканатський каталог, М. Кордуба в 1894-1895 навчальному році відвідував лекції з таких предметів, як «Історія Русі, період давній», «Історія устрою і побут Великого Новгороду» та «Історіографія руська, період давній» [Тельвак, 2021 : 197-264]. Крім лекційних курсів, за тогочасними стандартами історичної освіти, молодий історик приймав участь у роботі наукового семінару М. Грушевського, який отримав назву «Історичні вправи» [Тельвак, 2016].

М. Кордуба надзвичайно рефлексивно поставився до викладів М. Грушевського, залишивши нам цікаві враження. Так, найбільше до смаку йому припала феноменальна ерудиція вчителя, особливо його глибока ознайомленість з російською історіографією, представники якої найбільше цікавилися українознавчою проблематикою. «Відкриттям Америки було для нас цитування цілої маси творів із російської історичної літератури, про існування яких ми досі не мали нагоди дізнатися, бо багату російську літературу й польські професори й управа університетської бібліотеки зовсім ігнорували, – писав початкуючий історик. – Тлом цілого першого курсу викладів було основне обговорення цілого норманського питання з повним науковим апаратом і ми всі відразу стали завзятими антинорманістами» [Кордуба, 1916 : 795].

Разом із тим, М. Кордуба вказував на певні недоліки лекцій М. Грушевського, що полягали у відмові від модної тоді театральності на викладах, коли професор риторичними прийомами намагався захопити свою аудиторію. Галицький історик згадував: «Викладав [М. Грушевський] строго річево, може дещо засухо. Говорив дуже бистро, ні на хвилину не зупиняючися, і ті споміж нас, слухачів, які записували його виклади, попадали часто в розпуку, не могли поспіти за професором» [Кордуба, 1916 : 795]. Незважаючи на цю специфіку, М. Кордуба зумів достосуватися до вчительової викладацької манери, свідченням чого були відмінні оцінки, котрі він отримав на іспитах.

Широкі знання молодого професора та його демократична постава у спілкуванні зі студентами, приєднали М. Грушевському чимале коло симпатиків, котрі продовжували вивчення секретів рідного минулого і поза університетськими стінами. До такого ближчого кола вихованців, запрошених львівським професором до неформального професійного спілкування у вільний час, потрапив і М. Кордуба [Тельвак & Педич, 2016 : 54-83]. Ці зустрічі, названі самим М. Грушевським *privatissima* (тобто приватні студії), мали чималий вплив на фахове становлення молодого історика, подібно, зрештою, як і на його колег. Присутній на таких неформальних зібраннях М. Кордуба згадував, що на них «виголошувалися та обговорювалися реферати про найновіші наукові публікації, дрібніші комунікати, причинки та більш обширні праці, котрі Грушевський після виправлення поміщав до «Записок» або у відділі рецензій, або в «Miscellaneach», або врешті серед статей» [Korduba, 1935 : 404]. Як знаємо, згадані *privatissima* стали важливою інституційною підставою львівської історичної школи М. Грушевського, одним із найбільш помітних представників якої став і М. Кордуба [Telvak, & Pedych & Telvak, 2021]. Про його приналежність до власної школи згадав у «Автобіографії» 1906 р. сам її творець: «[...] Ідучи в хронологічному порядку, були то: Омел. Терлецький, Д. Коренець, Мир. Кордуба, Стеф. Томашівський, Стеф. Рудницький, Ол. Целевич, Юр. Кміт, Зен. Кузеля, Ос. Чайківський, Вас. Герасимчук, Ол. Сушко, Фед. Голійчук, Ів. Джиджора, Ів. Кревецький, Ів. Крипакевич й ин.» [Грушевський, 1992 : 204].

Плекаючи наукову зміну, М. Грушевський найбільше уваги приділяв формуванню наукової культури студіюючої молоді. Насамперед, він наголошував на потребі аргументованої критичності до численних історіографічних новацій, котрими була багата тогочасна доба пізнього позитивізму. Такий урок довелося засвоїти і самому М. Кордубі. Це відбулося, за його спогадами, на одному із засідань студентського історичного гуртка, на якому початкуючий історик реферував модні тоді концепції. «Бажаючи заімпонувати товаришам, – згадував М. Кордуба, – я зробив у відчиті великий ужиток із начитаних теорій і розгромив історію в прах. Зовсім несподівано прийшов на відчит і Грушевський і забрав слово в дискусії. Замість знищити мене за репродукцію нахапаних без розбору й відповідного перетравлення теорій [...] висловив вдоволення, що такі питання між нами обговорюються, бо від вияснення тих справ мусить залежати цілий дальший напрям і метода історичних дослідів. Потім проаналізував вихідну точку матеріалістичного й позитивістичного світогляду та, признаючи за ними деяке усправедливлення, виказав односторонні переборщення [...]. Говорив довго [...]. А що головне, – вернув мені захитану віру в солідність історичної науки» [Кордуба, 1916 : 796].

Провчившись два курси у Львові, восени 1895 р. М. Кордуба продовжив історичні студії у Віденському університеті, що було типовою у ті часи освітньою практикою. Відтоді розпочалося інтенсивне епістолярне спілкування галицького історика зі своїм учителем, яке тривало майже до останніх років життя останнього. Завдяки цим листам ми маємо унікальну можливість простежити особливості інтелектуальних взаємин двох діячів. У перші роки, тобто до переїзду М. Кордуби до Чернівців у 1900 р., в епістолярію виразно домінувала історіографічна проблематика.

Так, можемо з упевненістю говорити, що саме М. Грушевський надалі, хоча й був далеко від учня, значною мірою визначав коло його наукових інтересів. Зокрема, саме у спілкуванні з М. Грушевським М. Кордуба сформулював тему своєї докторської дисертації «Історія і відносини в Галицькому князівстві до половини XIII ст.». І хоча формальним керівником роботи був знаний австрійський медієвіст Макс Бюдінгер, чимало фахових порад галицький історик отримав від львівського вчителя. Ба більше, листи виразно вказують на те, що саме М. Грушевський допомагав відшліфувати молодому колезі науковий стиль. Так редагуючи на його прохання черговий рукопис, львівський професор дає такі фахові поради: «Що до Вашої статті [...], то користнійше було б зробити вказівки на конкретних прикладах, але не знаю чи побачу Вас по приїзді, то скажу: а) брак прозорости, важкий спосіб викладу: при виясненні якоїсь тези не вирізняє головну аргументацію і виводи від гадок вступних, побічних, першорядні аргументи не виставлені наперед в порівнянні з другорядними; в) трактується більш натяками, ніби річ загально відому, не дається повного і докладного представлення, а висовуються пункти суперечні або неясні, з того може вийти замість вислідів цілої справи – «деякі уваги». Пишучи, Ви повинні уважати перед собою читача, що нічого про сю справу не знає, і Ви позбуваючи які небудь посторонні питання натяками, не можете позбувати так і питання [головні]; с) з цієї ж причини найбільш важні тексти, особливо де має вагу інтерпретація така чи інша, треба наводити (?) [...] – се потрібно для легшого орієнтування. Сі точки я підносив і хоч тепер острійше їх витикаю в місці, се для яснішого зрозуміння. Зверніть увагу на се надалі» [Купчинський, 2016 : 108].

Також зі згаданого взаємного листування ми дізнаємося, що під безпосереднім впливом М. Грушевського відбувалося становлення М. Кордуби як наукового рецензента. Саме львівський професор, що був довголітнім редактором найбільш авторитетного у той час

українознавчого видання «Записки НТШ», давав молодому колезі завдання з критичної оцінки біжучої україністики. Про це надзвичайно цікаво згадував сам М. Кордуба: «Нас, своїх студентів, професор зтягнув до рецензійного відділу. Зразу нам се видалося дивним, бо не почували за собою відповідного підготовлення, щоб обговорювати або й критикувати твори учених спеціалістів. Але Грушевський вмів швидко розігнати сумніви й недостачу довіря в сили. Роздав кожному по книжці із тих, які треба було обговорити, й велів прочитати. Потім радив порівняти прочитане з тим або з іншим давнішим твором про дану тему та при стрічах зараз випитував про вислід порівняння, вражіння, яке нова книжка зробила, і т. ин. Вислухавши терпеливо усного реферату, докидав тут і там свої замітки, радив звернути увагу на ту або іншу точку зору й кінчив: «А тепер, товаришу, пробуйте все те написати». Так поробив із нас 18-20 літніх хлопців рецензентів і так повстали перші студентські рецензії у «Записках»» [Кордуба, 1916 : 795].

Високо оцінивши перші рецензії М. Кордуби на українознавчі праці, редактор «Записок НТШ» звернувся до учня з відповідальною пропозицією готувати щорічні огляди новинок західноєвропейської історіографії. Цю роботу М. Грушевський, бажаючи підтримати фінансово незасібного учня, оплачував за вищим тарифом і нерідко значними авансами [Купчинський, 2016 : 115]. Відзначимо, що завдяки М. Грушевському наукова критика стала творчою пасією для М. Кордуби на все життя. Його захоплення новим професійним амплуа передають слова з листа до вчителя: «Роботи дальшої в відділі рецензійнім підіймуся радо, яку лиш Високоповажний Пан Професор визначать, бо працю для спільного добра вважаю найкращою цілею життя» [Купчинський, 2016 : 93]. М. Грушевський всіляко підтримував такий ідеалістичний запал молодшого колеги, відповідаючи: «Тішуся Вашою охотою до роботи».

Поряд із критико-бібліографічними зацікавленнями, М. Грушевський також значною мірою вплинув на формування Кордуби-археографа. Йдеться про те, що створивши в 1895 р. Археографічну комісію НТШ, львівський професор поставив перед нею надзвичайно амбітні завдання з пошуку, критичного опрацювання та видання документів, що мали уможливити створення академічної історії України. Реалізація цих завдань передбачала колективну працю, до якої М. Грушевський насамперед залучив вихованців своєї школи, втім, і М. Кордубу [Владига, 2012]. Для нього львівський професор визначив найбільш важливу з громадського і складну з наукового погляду добу Хмельниччини. У підсумку М. Кордуба видав солідний том документів, який став правдивою окрасою археографічної серії «Жерела до історії України-Руси» [Поліщук, 2019 : 130-155].

Як відомо, М. Кордубі не вдалося знайти працю у наукових інституціях Відня і він був змушений шукати можливість вчителювання на українських землях. В результаті пошуків роботи історик опинився у Чернівцях, де став професором місцевої утравістичної (двомовної) гімназії. Втім, нові обов'язки виявилися не до смаку молодому вченому, адже практично не залишали часу для науки. М. Кордуба так змалював обтяжливість свого педагогічного навантаження в листі до вчителя: «Я маю 24 годин тижнево. З того 13 фільольогічних. Тепер заслаб один з наших товаришів, професор Шпойнаровський, тяжко захорував і взяв відпустку на довший час. Через се й дістав нових 5 годин тижнево і то фільольогічних і маю тепер крім сего 5 пак зошитів що тижня до поправи» [Купчинський, 2016 : 177]. Втім, М. Грушевський, як досвідчений психолог і мудрий наставник, закликав учня не опускати рук і працювати за будь-якої можливості. Закликаючи М. Кордубу до оптимізму, львівський професор наголошував: «Не падайте духом. Скиньте пиху з серця й серед рутинних обставин і перешкодів старайтеся бути культурним робітником. Се можливо» [Купчинський, 2016 : 127].

Про неабияку емоційну близькість М. Грушевського до М. Кордуби говорить той промовистий факт, що львівський професор намагався не лише плекати фахові компетенції свого учня, але й виховувати його як свідомого своїх завдань громадянина. Для прикладу наведемо реакцію М. Грушевського на чутки про легковажну поведінку М. Кордуби у Відні та витрачання ним на розваги отриманих від НТШ коштів. У листі до учня старший колега пише: «А тепер я мушу ще виповнити один дуже прикрий обов'язок щодо Вас. Мені кілька разів по повороті довелось чути, що Ви маєте репутацію гуляки, що вічно пропадаєте по ресторанах [...] etc. Я не вірю відразу того рода поголокам, але вже саме істнування їх міні дуже прикро. Ви розуміється можете міні відповіти, що до того нема діла, але думаю – не зробіте сього. Ви належали до невеликого числа моїх справжніх учеників, за котрих я завсіди памятав і по зможі опікувався і сподівався пожитку для нашої бідної суспільности Тож міні було б прикро махнути на Вас рукою» [Купчинський, 2016 : 133]. Далі львівський професор змальовує колезі власний ідеал українського вченого: «[...] Робота наукова завсіди вимагає певного аскетизму від чоловіка, і хто занадто пильнує кнайпи не може бути солідним робітником, віддання праці й народним інтересам, яких вимагає Русь. Знаю, що Відень звичайно пожирає наші руські сили й перетворює їх в безплідних циників, але від Вас я сподівався й сподіваюся більшої сили спротивлення. Коли всі мої страхи за Вас безосновні, тим ліпше. Мажу лише жадати, щоб вони ніколи не мали основи!». Свій лист учений завершує наголошенням на важливості формування

.....
цілком відвертих взаємин: «У всякім разі скажете мині в відповідь щирю правду!» [Купчинський, 2016 : 133-134]. Цікаво, що така прямолінійність М. Грушевського була сприйнята М. Кордубою як знак особливо дружнього ставлення. Відповідаючи на щойно згаданий лист, він зазначив: «Ви дали справді доказ, ще один більше, прихильності, коли написали мені про се» [Купчинський, 2016 : 135]. Відвзаємнюючи відвертість учителя, М. Кордуба докладно змалював йому своє напівголодне віденське життя.

Насамкінець, для повноти нашої реконструкції відзначимо, що не тільки М. Грушевський у досліджуваний час впливав на свого вихованця, але й молодий історик наважувався давати іменитому колезі корисні фахові поради та навіть полемізувати з ним. Для прикладу задаємо рецензію М. Кордуби на перший том «Історії України-Руси», яка вийшла на шпальтах авторитетного у наукових колах часопису «Věstník Slovanských Starožytosti». Відзначимо, що це була перша в тогочасній науці ґрунтовна спроба критичного аналізу головної праці М. Грушевського. В цьому критичному відгуку М. Кордуба, серед іншого, закинув автору недооцінювання тогочасних теоретичних новинок і порадив глибше запізнатися з їхніми евристичними можливостями. Так, погодившись із М. Грушевським щодо бідності джерел для повної реконструкції української історії раннього середньовіччя, він відзначив, що «звістки жерел, правда не дуже багаті, можна було доповнити вислідами порівняної етнології, як се зробив прим[іром] Лямпрехт у своїй історії Німеччини» [Кордуба, 1899 : 67]. З інших же критичних відгуків М. Кордуби на вчителеві праці можна зробити висновки про поступовий відхід галицького історика від антинорманізму наставника та визнання більшої слушності аргументів його опонентів у питанні ґенези давньоруської державності.

Висновки. Як засвідчив наведений матеріал, інтелектуальні взаємини М. Грушевського та М. Кордуби були надзвичайно насиченими протягом кінця ХІХ – початку ХХ ст. Тон цьому своєрідному діалогу задавав, зрозуміло, львівський професор, який став справжнім наставником для початкуючого вченого на шляху оволодіння секретами історичного фаху. Так, саме під керівництвом М. Грушевського М. Кордуба виробляв власну дослідницьку культуру; за його ініціативи та сприяння формувалися навики наукового рецензента та археографа. Зрештою, під впливом інтелектуальної харизми вчителя молодий учений зростав як свідомий своїх завдань український інтелігент. Втім, демократична постава М. Грушевського у спілкуванні з молоддю уможливила й певні зворотні інтелектуальні впливи. Вони, приміром, позначилися на намаганні М. Кордуби звернути вчителеву увагу на евристичні можливості методологічних моделей, що їх пропонувала тогочасна історіографічна мода. Підсумком такого інтелектуального взаємозбагачення та фахової кооперації стала динамічна модернізація української гуманістики на початку ХХ ст., в якій досліджувані нами історики брали найактивнішу участь. Насамкінець відзначимо, що проведене дослідження актуалізує реконструкцію взаємин М. Грушевського та М. Кордуби протягом наступного міжвоєнного двадцятиліття.

Подяка. Висловлюємо щирю вдячність членам редколегії журналу за консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Автор не отримав фінансової підтримки для дослідження та публікації цієї статті.

Джерела та література:

- Владига, О.** (2012). Михайло Грушевський – голова Археографічної комісії НТШ. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Вип. ХVІ. С. 283-294.
- Грушевський, М.** (1992). Автобіографія, 1906. *Великий Українець: Матеріали з життя та діяльності М. С. Грушевського*. К.: Веселка. С. 197-213.
- Кордуба, М.** (1899). Грушевський Михайло. Історія України-Руси. Т.1. *Věstník Slovanských Starožytosti*. Svazek III. S. 65-68.
- Кордуба, М.** (1916). Приїзд проф. Грушевського до Львова (особисті спомини). *Вісник СВУ*. Ч. 128. С. 795-796.
- Купчинський, О.,** упор. (2016). *Взаємне листування Михайла Грушевського та Мирона Кордуби*. Львів. 424 с.
- Піх, О.** (2012). *Мирон Кордуба (1876–1947)*. Львів. 72 с.
- Поліщук, Ю. А.** (2019). *Мирон Кордуба як історіограф, археограф і джерелознавець*. Черкаси : Вид. Ю. Чабаненко. 274 с.
- Тельвак, В.** (2016). «Історичні вправи» Михайла Грушевського у Львівському університеті: спроба реконструкції. *Український археографічний щорічник. Нова серія*. Випуск 19/20. С. 313-322.
- Тельвак, В. В. & Тельвак, В. П.** (2018). Михайло Грушевський в історіографічній спадщині Мирона Кордуби. *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Історія»*. Випуск 42. С. 118-142.
- Тельвак, В. & Педич, В.** (2016). *Львівська історична школа Михайла Грушевського*. Львів: Світ. 440 с.

Тельвак, В. (2021). Студенти Михайла Грушевського на філософському факультеті Львівського університету (за деканатським каталогом). *Михайло Грушевський. Студії та джерела*. Випуск 3. С. 197-264.

Korduba, M. (1935). Michał Hruszewskýj jako uczony. Wspomnienia. *Przegląd Historyczny*. № XII. S. 389-406.

Telvak, V. & Pedych, V. & Telvak, V. (2021). Historical school of Mykhailo Hrushevsky in Lviv: formation, structure, personal contribution. *Studia Historiae Scientiarum*. Vol. 20. P. 239–261.

Тарас Батюк

Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко
кандидат исторических наук, доцент (Украина)

**Мирон Кордуба и Михаил Грушевский:
попытка реконструкции интеллектуальных отношений на рубеже XIX-XX веков**

Аннотация. Целью статьи является реконструкция интеллектуальных отношений М. Кордубы и М. Грушевского, которые имели важное влияние на развитие украинской историографии конца XIX – начала XX в. **Методология исследования** опирается на традиционное для историографических работ сочетание принципов (историзма и объективности) и методов (общенаучных и специально исторических) научного труда. **Научная новизна** статьи состоит в попытке комплексной реконструкции творческих контактов М. Кордубы и М. Грушевского на протяжении 1894-1914 гг. **Выводы.** Интеллектуальные отношения М. Грушевского и М. Кордубы были чрезвычайно насыщенными на протяжении конца XIX – начала XX в. Тон этому своеобразному диалогу задавал, разумеется, львовский профессор, ставший настоящим наставником для начинающего ученого на пути овладения секретами исторической профессии. Так, именно под руководством М. Грушевского М. Кордуба формировал собственную исследовательскую культуру; при его инициативе и содействии формировал навыки научного рецензента и археографа. В конце концов, под влиянием интеллектуальной харизмы учителя молодой ученый рос как сознательный украинский интеллигент. Впрочем, демократический тон М. Грушевского в общении с молодежью сделал возможным и определенные обратные интеллектуальные влияния. Они, например, сказались на попытке М. Кордубы обратить внимание учителя на эвристические возможности методологических моделей, которые предлагала тогдашняя историографическая мода. Итогом такого интеллектуального взаимообогащения и профессиональной кооперации стала динамичная модернизация украинской гуманитаристики в начале XX ст., в которой исследуемые нами историки принимали самое активное участие.

Ключевые слова: М. Кордуба, М. Грушевский, интеллектуальные отношения, львовская историческая школа.

Taras V. Batiuk

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
PhD. (History), Associate Professor (Ukraine)

**Myron Korduba and Mykhailo Hrushevsky:
an Attempt to Reconstruct Intellectual Relations At the Turn of the 19 – 20-th Centuries**

Abstract. The article aims to reconstruct the intellectual relations between M. Korduba and M. Hrushevsky, which had an important influence on Ukrainian historiography of the late XIX - early XX centuries. **The research methodology** is based on traditional principles (historicism and objectivity) and general and special-historical methods of historiographical research. **The scientific novelty** of the article is an attempt to comprehensively reproduce the creative contacts of M. Korduba and M. Hrushevsky during 1894-1914. **Conclusions.** The intellectual relations between M. Hrushevsky and M. Korduba were highly intense during the end of the XIX - the beginning of the XX century. The tone of this dialogue was set, of course, by a Lviv professor who became a real mentor for a novice scientist and helped him master the secrets of the historical profession. Thus, under M. Hrushevsky's leadership, M. Kordub developed his own research culture. Hrushevsky's initiative and assistance helped him form the skills of a scientific reviewer and archeographer. After all, under the influence of the intellectual charisma of the teacher, the young scientist became a Ukrainian intellectual, aware of his tasks before him. However, the democratic attitude of M. Hrushevsky in communication with young people allowed some reverse intellectual influences. They, for example, affected the efforts of M. Korduba to draw teachers' attention to the heuristic possibilities of

methodological models offered by the historiographical fashion of the time. The result of such intellectual mutual enrichment and professional cooperation was the dynamic modernization of Ukrainian humanities in the early twentieth century. The historians under study in this article took the most active part.

Key words: M. Korduba, M. Hrushevsky, intellectual relations, Lviv historical school.

References:

- Hrushevskiy, M.** (1992). Avtobiografiia, 1906 [Autobiography, 1906]. *Velykyi Ukrainets: Materialy z zhyttia ta diialnosti M. S. Hrushevskoho – The Great Ukrainian: Materials on the life and work of M. S. Hrushevskiy*. K.: Veselka. S. 197-213. [in Ukrainian]
- Korduba, M.** (1899). Hrushevskiy Mykhailo. Istoriiia Ukrainy-Rusy. T. 1 [Mykhailo Hrushevsky. History of Ukraine-Russia. Vol. 1]. *Věstník Slovanských Starožytosti*. Svazek III. S. 65-68. [in Ukrainian]
- Korduba, M.** (1916). Pryzid prof. Hrushevskoho do Lvova (osobysti spomyny) [Arrival of prof. Hrushevsky to Lviv (personal memories)]. *Visnyk SVU – Bulletin of SVU*. Ch. 128. S. 795-796. [in Ukrainian]
- Korduba, M. (1935)**. Michał Hruszewśkyj jako uczony. Wspomnienia [Mykhailo Hrushevskiy as a scientist. Memories]. *Przegląd Historyczny*. № XII. S. 389-406. [in Polish]
- Kupchynskiy, O., comp.** (2016). *Vzaiemne lystuvannia Mykhaila Hrushevskoho ta Myrona Korduby [Correspondence between Mykhailo Hrushevsky and Myron Korduba]*. Lviv, 424 p. [in Ukrainian]
- Pikh, O.** (2012). *Myron Korduba (1876–1947)*. Lviv. 72 s. [in Ukrainian]
- Polishchuk, Yu. A.** (2019). *Myron Korduba yak istoriohraf, arkheohraf i dzhereloznavets [Myron Korduba as a historian, archeographer and source researcher]*. Cherkasy : Vyd. Yu. Chabanenko. 274 s. [in Ukrainian]
- Telvak, V. & Pedych, V. & Telvak, V.** (2021). Historical school of Mykhailo Hrushevsky in Lviv: formation, structure, personal contribution. *Studia Historiae Scientiarum*. Vol. 20. P. 239–261. [in English]
- Telvak, V. & Pedych, V.** (2016). *Lvivska istorychna shkola Mykhaila Hrushevskoho [Mykhailo Hrushevsky Lviv Historical School]*. Lviv: Svit, 440 s. [in Ukrainian]
- Telvak, V.** (2016). «Istorychni vpravy» Mykhaila Hrushevskoho u Lvivskomu universyteti: spoba rekonstruktsii [Mykhailo Hrushevsky's "Historical Exercises" at Lviv University: An Attempt at Reconstruction]. *Ukrainskyi arkheohrafichnyi shchorichnyk. Nova seriia – Ukrainian Archaeographic Yearbook. New series*. Vypusk 19/20. S. 313-322. [in Ukrainian]
- Telvak, V.** (2021). Studenty Mykhaila Hrushevskoho na filosofskomu fakulteti Lvivskoho universytetu (za dekanatskym kataloghom) [Students of Mykhailo Hrushevsky at the Faculty of Philosophy of Lviv University (according to the dean's office catalog)]. *Mykhailo Hrushevskiy. Studii ta dzherela – Mykhailo Hrushevsky. Studies and sources*. Vyp. 3. S. 197-264. [in Ukrainian]
- Telvak, V. V. & Telvak, V. P.** (2018). Mykhailo Hrushevskiy v istoriohrafichnii spadshchyni Myrona Korduby [Mykhailo Hrushevsky in the historiographical heritage of Myron Korduba]. *Problemy humanitamykh nauk. Seriia «Istoriiia» – Problems of the humanities. History Series*. Vypusk 42. S. 118-142. [in Ukrainian]
- Vladyha, O.** (2012). Mykhailo Hrushevskiy – holova Arkheohrafichnoi komisii NTSh [Mykhailo Hrushevsky is the chairman of the Archaeological Commission of the NTSh]. *Drohobytskyi kraieznavchyi zbirnyk – Drohobych Regional Studies*. Vyp. XVI. S. 283-294. [in Ukrainian]

Статтю надіслано до редколегії 12.01.2022 р.
Статтю рекомендовано до друку 19.02.2022 р.